

რედაქცია

გოლოვინის პროსპექტზე თავ. მურან-ბაკონის სახლში...
ხელის-მოწერა, მიიღება თბილისში «დროების» რედაქციაში, ქუთაისში, ჭილაძეების წიგნის მაღაზიაში...
«დროების» ფასი
თბილისის წიგნის... 9 მან. სამის თვისა... 3 მან.
ქუთაისის თვისა... 5 მან. ერთის თვისა... 1 მან.

დროება

ფასი განცხადებისა

სტრიქონზე რვა კაპ. განცხადება მიიღება უროთელს, რუსულს და სხვა ენებზე...
თუ საქმირობა მოითხოვს, რედაქცია გაასწორებს და შეამოკლეს დასაბუთებლად გამოგზავნილ წერილებს. დაუბუფად წერილებს რედაქცია ვერ დაუბუნებს ვეტორს.
ცალკე ნომერი «დროებისა» ღირს 5 კაპეიკა

გამოდის ყოველ დღე ორშაბათს გარდა.

მიიღება ხელის-მოწერა ცა-სეთ
„დროებაზე“
პირველის აგვისტოდამ წლის დაძლევაზე. ფასი ოთხი მანათი.
სოფლის მასწავლებლებისათვის სამი მანათი.
«დროების» ნომრები თითო მხურად იყიდება, თბილისს გარდა: ქუთაისში, ჭილაძის მაღაზიაში, ბათუმში, ფეიქროვის თამბაქოს მაღაზიაში, დუშეთში, ცაბო ბაშროვთან. გორში, საზოგადოების დეპოში, ალაღო თუთაყვთან. აქვე მიიღება ხელის-მოწერა.

სტუდენტები

(ქრდილოეთის საავტონომიო.)
29 ივლისს.

კამბარაშვილი. მმართველობისაგან გამოცხადებულია: ასაცილებლად უსაფუძვლო შიშისა, რომელიც შეიძლება ადიდრას ხალხურის გაჩენაზე ტყუილის ნებების გავრცელებით და დაუფარველობისათვის პირველსავე შემთხვევაში აზიურის ხალხურის გაჩენისა,

«დროების» ტელეგრაფი, 31 ივლისი.

გაზეთი „დროება“ და სარგები მისი.

თითქმის გაზეთს დაარსებამდე ეს ორი სახელი ერთად იხსენიებოდა, ერთად იბეჭდებოდა. შიშა, როდესაც ის კაცი აღარ არის, რომელიც სერგეი მესხის სახელს ატარებდა, როდესაც გაზეთმა დაჰკარგა თავის ლაღა, თოთხმეტის წლის განმავლობაში თავის სულის ჩამდგმელი, არ იქნება უღრმო გავიხსენოთ ამ გაზეთის თავგადასავალი და თან გადავთავალიეროთ იმ კაცის ცხოვრებაც, რომელმაც თავისი თავი ზედ შეაკლა მას.

4 მარტს 1866 წელს გამოვიდა პირველი ნომერი «დროებისა» მ. წყნეთლის რედაქტორობით. ეს ნომერი კარგა მორღობით იყო: ფელტონის თავის ალაგი ეჭირა, მოწინავე წერილის თავისი, დანარჩენი ნომერი დაეყრო პოლიტიკას, დაგვიანებულ ტელეგრაფებს და მთავრობის განკარგულებას. პირველ მოწინავე წერილ-

მინაგან საქმეთა მინისტრმა საჭიროდ იცნა მიღებულ იქმნას შემდეგი ნომები იმ ადგილებში, რომელთაც უფრო უნდა ემინოდეთ. ეგვიპტეიდან ხოლერის შემოტანისა: რადგან მიიღება ცნობა ოფიციალურად ანუ კერძო ხოლერის მზავსის ავად-მყოფობის გამოჩენისა, ძლიერის კუჭის ან წილების კატარისა, ხოლერისა, ხოლერინისა, მეცელასი ანუ ნაწყენარით ავად-განდომისა, მაშინვე ოფიციალურად უნდა გამოკვლეულ იქმნას ავადმყოფობის თვისება, მისი შენედელობა, ავად-მყოფების განავლის ბუნება და ის საგნები, რომელნიც ავადმყოფობის დროს ხმარებულ იქმნენ, ან უნდა გაიწმინდოს დეზინფექციით, ან დაიწვენ; ამ ზომებს უერადდება მიქცეული უნდა ჰქონდეს იმ ადგილებში, სადაც ბევრი ხალხი იკრიბება, მაგალითად: სამკურნალო სახლებში, ციხეებში, ჭაბრიკებში, ზავოდებში, სასტუმროებში, ტრაქტირებში, სკოლებში, კაზარებში, მუშათა-არტელების სადგურებში, რკინის გზის სტანციებში, ნავთ-საყუდლებში, დეკანბაზრებში; სამინისტროს უნდა შეტყობინებულ იქმნას, რამ განვრცელა სამიზარი ხმა და ან რა აღმოაჩინა შემოწმებამ.

დეპარტამენტი გარდაუწვეტელის გარდასახადებისა (НЕОБЯДНЫХЪ СТОПОВЪ) ამტუნებს ცნობას იმ გაზეთებისას, რომელთაც ხმა დაჰყარეს, ვითომც გაეწეროს

ში რედაქცია უხსნიდა მკითხველებს გაზეთის მნიშვნელობას, უხსნიდა, რომ სამხლვარ გარეთ ყოველ კუჩერსაც კი ჯობეში გაზეთი უდევსო, თითქო არცხენდა ამით, თუ კი კუჩრები გაზეთებს კითხულობენ, თქვენ უფრო არ შეგფერითო; მაგრამ საზოგადოება ყრუდ დარჩა და გაზეთს არამც თუ კუჩრები, იმისთანებიც კი არა ჰკითხულობდენ, რომელთაც მოკლილი დრო (და ეს მოკლილი დრო ხშირად მთელი დღე იყო) ჭარები-სათვის ჰქონდათ გადადებული.

მხოლოდ ორიოდ თავგამომეტე-ბული ლიტერატორი შრომობდა მაშინ რედაქციაში და თითქმის გაზეთის ყოველი სტრიქონი რედაქციაშივე იყო დაწერილი. არსაიღამ კორესპონდენტები, არსაიღამ ახალი ამბები, პოლიტიკის წყაროდ მხოლოდ გაზეთი «ძაგანია» (ასე იყო ნამძანები) და, რაც უფრო საგრძობელი იყო, არსაიღამ ხელის-მოწერ-ლები! მადათვალიერეთ პირველი ნომრები «დროებისა» და თქვენ გაცვიფრებთ პოლიტიკის წათამამება;

3% აქციზის ჩინოვნიკების ჯამა-გირზედ ამ დეპარტამენტის უწინდელის დირექტორის პატივის საცემლად.

გენერალურ შტაბის აკადემიაში მიიღებებიან დღეის იქით გვარდიის პორუჩიკები, განსაკუთრებულის იარადის შტაბს-კაპიტანები და არმიის კაპიტანები, რომელთაც ჯარში სამს წელიწადზედ ნაკლებ არ უმსახურნიათ.

ლონდონი. კიმბერლიმ გამოაცხადა საზოგადოებათა პალატაში—ავგანის ემირს იმიტომ მიეცა შემწეობა, რომ ჯარის შენახვა შეეძლოს და თავის ქვეყნის დაცვაო. ემირთან პირობა არა შეგვიკრავს რა და არც ადებ-მიცემაზედ გვქონია მოლაპარაკებაო.

ლიმპარპული. ოთხს ირღხნ-დიელს, რომელთაც აბრადებდენ დინამიტის მომზადებას აქაურ საზოგადო დაწესებულებათა ასაფეთქებლად, სასამართლომ სამუდამო კატორგა გადაუწვიტა.

პარიში. ადმირალი პიერი, რომელიც მადაგასკართან ჭრანცუ-ზების ესკადრას კამანდრობდა, შინ დაითხოვეს ავადმყოფობის საბაბობით.

მაღრილი. გორამი 200 სალ-დათი აჯანყდა და მთებში გაიქცნენ; ლაგერში აჯანყებას ბოლო მოეღო; აჯანყებულები ზოგნი გაიქცნენ, ზოგნი დაატყვევეს.

მოხლავებულს პოლიტიკას უჭირავს მომეტებული ნაწილი გაზეთისა, დანარჩენს ადგილზედ მოთავსებულან ტელეგრაფები, მთავრობის განკარგულებანი და მხოლოდ ოაზისსავეთ აქა-იქა მოსახან ათასში ერთი კორესპონდენტები, მოწინავე წერილები და ფელტონები. მკითხველი საზოგადოებაც, თუ კი იყო სადმე, გულ-ცივად ეპყრობოდა გაზეთს: «რა «დროება», რის «დროება», ქართული გაზეთისთვის რა საჭიროა!» ჰქადაგებდა არა ერთი და ორი, ჰქადაგებდენ მრავალნი და ამ გულ-ცივობით გულს-უკლაფდენ იმათ, ეინც იტანდა ამ საზოგადო საქმისათვის შიმშილს, წყურვილს, უწყალო, განუწყვეტელ შრომას და თან ყოველს ამაზედ კიდევ უარესს, საზოგადოების გულ-გრილობას, უმადურობას!

დროება გამოიკვალა და შეეცვალა სახე «დროებასაც». პროვინციებში გამოჩნდენ აქა-იქ ნიჭიერი ცხოვრების დამკვირვებელი და თავიანთ ნაშრომით გაუნახვერეს წვალება რედაქტორსა და უმთავრესს თანამშრომ-

ქროსლორქი. გრაფი შამბორი კიდევ ცუდად შეიქნა.

ლონდონი. სეტივაციოს სიკვდილი, ამბობენ, ტყუილი გამოდგაო.

თბილისი, 30 ივლისს.

რუსეთში ერობას ბევრი მტერი ჰყავს, ზოგი ძველების ლაგერში, რომელნიც ყოველს ახალს დაწესებულებას მტრულის თვალით უცქერიან, ზოგი ახლებისაში, რომელთაც წელი შრომა არ მოსწონთ, მოთმინებას ჰკარგვენ და სასარგებლოდ არა ცნობულობენ არაფერს, რაც კი ერთბაშად იმათს წადილოს არ შეასრულებს. ამ მტრებს გარდა ბევრი გარემოება ხელს უშლის ერობას და არ აძლევს საშუალებას—სასარგებლოდ იმოქმედოს; მაგრამ ეს დაწესებულება მაინც ამტკიცებს, რომ რაც უნდა ბევრი დამრკოლება ხედებოდეს წინ, მაინც მას უფრო მეტი შეუძლიან ხალხის კეთილ-დღეობისათვის, ვიდრე რომელსამე ბიუროკრატიულს დაწესებულებას. ამ პატარა წერილში სხვა-და-სხვა ჭაქტებს ვერ გამოუღებთ და ჩვენს აზრის დასამტკიცებლად დავასახელებთ მხოლოდ ერთს, რომელიც რუსულ გაზეთს «Земский Обзоръ»-ში აქვს მოყვანილი ერთს რუსეთის პუბლიცისტს.

შივეისა და პოლტავის გუბერნია ერთმანერთთან ახლო არიან, მაგრამ როგორც მდებარეობით, ისე შავით, ნაყოფიერებით, წარმოებით შივეის გუბერნია მაღლა სდგას პოლტავისა-

ლებს. მართალია, ბევრს კორესპონდენტისა შესწორება, წაშლა-წამოშლა, როგორც ამბობდენ, გაშალაშინება ეჭირვებოდა, მაგრამ ამის სამაგიეროდ გაზეთს უფრო ჩვენებური სახე მიეცა, პოლიტიკა თავის კალაპოტში ჩაჯდა და გაზეთს გაზეთობა დაეტყო.

1869 წელს დროებით რედაქტორობა და მასუკან სრული რედაქტორობაც იკისრა 24-25 წლის კაცმა სერგეი მესხმა, რომელიც დიდი ხანი არ იყო, რაც პეტერბურლის უნივერსიტეტში ბუნებისა და მათემატიკის კურს-გათავებულის დამრწუნდა თავის სამშობლოში. ამ დღილამ ამ კაცის ცხოვრება მჭიდროდ შეკავშირებულია «დროებისა» ისტორიასთან და ეინც კი მოინდომებს მის ბიოგრაფიის დაწერას, უნდა ფეხ-და-ფეხ მიჰყვეს რედაქცილამ სტამბამდე, სტამბილამ იმ დაწესებულებამდე, რომელსაც გაზეთის მეთვალ-ყურობა აქვს ჩაბარებული, ამ დაწესებულებილამ კიდევ რედაქციამდე და სხვ. სერგეი მესხის დროს ორჯერ დიდი ცვლილება მიე-

ზედ. ამას გარდა ძიევი რუსეთის უწინდელი დედა-ქალაქია, მასშია უნივერსიტეტი და სასულიერო აკადემია, იგია ცენტრი სამხრეთ-რუსეთის გონების მოძრაობისა, ერთის სიტყვით ძიევის გუბერნია იმისთანა პირობებშია, რომ ხალხის განათლება აქ საკმაოდ უნდა იყოს გავრცელებული; მაგრამ სხვაფრივ ღარიბს პოლტავის გუბერნიას ერთი რამ ღირსება აქვს, რასაც ძიევის გუბერნია მოკლებულია, ეს არის ერობა და აი ამ ერობის წყალობით ყოველისფრით დაზარალებულს პოლტავის გუბერნიას 1876 წელს 522 სახალხო სკოლა ჰქონდა გამართული და ყოველისფრით განვითარებულ ძიევის გუბერნიას კი მარტო 112! პოლტავის გუბერნიას სწავლობდა 23,468 ბავშვი და ძიევისაში 7.512. მასუკან, ხუთის წლის განმავლობაში, პოლტავის გუბერნიას დაარსდა 72 სკოლა და ძიევისაში მხოლოდ 12!

მა ციხრები თვალ-ნათლივ ამტკიცებენ, როგორ ზრუნავს ერობა ხალხის განათლებისათვის და როგორ მოკლებულია ამ ზრუნვას ძიევის აღმინისტრაცია, რომელიც სკოლების საქმეს განაგებს. მისაც კი ხალხის განათლება მიანია წარმატების ერთ-ერთ საშუალებად, ის ამ ჭაქტს უმძიმეს საბუთად ჩასთვლის ჯერ კიდევ ერობაზედ გაუთავებელს სჯაში.

ჩვენ მივიღეთ შემდეგ თანაგრძობის ტელეგრაფი ისაი სულთან შხთახტინსკისაგან: «უზომოდ შემაწუხა სერგეი მესხის უღროოდ სიკვდილმა; მე ვიყავ მოწამე მის განუწყვეტელის და უანგარო შრომისა».

რედაქციას მოუვიდა აგრეთვე სერგეი მესხის გარდაცვალების გამო თანაგრძობის ტელეგრაფი შარსილამ ბაგაევისა და თ. ხერხეულიძისაგან: **ბანსვენებულის სერგეი მესხის მეუ-**

ცა გაზეთს: 1875 წელს კვირაში სამჯერ დაიწყო მისი გამოცემა და 1877 წელს არ შეუშინდა იმ ძნელად ასატან შრომას, რომელსაც გაზეთში ყოველ-დღე მუშაობა ჰქონდა, და «**ღროება**» ყოველ-დღიურ ფურცლად გადაქცია.

ყოველ-დღიური გაზეთი ძნელი არ არის, სადაც რედაქცია ისეა მოწყობილი, რომ ყველას თავისი განყოფილება აქვს ჩაბარებული და რედაქტორი მხოლოდ ზედამხედველია გაზეთისა; უცხო ქვეყნების გაზეთებში და ზოგიერთ რუსულ გაზეთებშიაც შეიძლება წელიწადმა ისე გაიაროს, რომ რედაქტორმა ერთი სტრიქონიც არ დაწეროს. იქ რედაქციებს იმდენი შეიძლება აქვთ, რომ რამდენიმე კაცი ყოველ დღე შრომობს რედაქციაში და გადაწყვეტილს ფასს იღებს. ჩვენში სულ სხვაა, და სულ სხვა იყო მეტადრე იმ დროს, როდესაც სერგეი მესხმა მოჰკიდა ხელი «**ღროებას**». აქ აღარ გავიმეორებთ მრავალჯერ ნათქვამს იმ შრომაზედ, რა შრომაც ჩვენში ყოველ-დღიურ გაზეთის

ღრუბლები აბას-თუმანში სხვათა შორის შემდეგი თანაგრძობის ტელეგრაფები:

«**ღროების**» რედაქციისაგან: «**ღროების**» მთელი რედაქცია შეზარა მწუხარებამ ჩვენის დაუფიწყარის სერგეის გარდაცვალებისამ.

«**ძიეკაზის**» რედაქტორისაგან: **შა-ეს** არის შევიტყე შემადრწუნებელი ამბავი ჩემის დაუფიწყარის მეგობრისა და ყოველის ქართველისათვის ძვირფასის სერგეის გარდაცვალებისა. სიტყვები უქმია გამოსათქმელად ესე მოულოდნელის და უღროვო დანაკლისისა. იყოს თქვენი ნუგეშის მცემელი ის აზრი, რომ ხსენება უღროვოდ მიცვალებულის თქვენის მეუღლისა, რომელმაც ასე ბევრი იღაწა დედა-ენისათვის, იქნება უკვდავი სამშობლო ქვეყანაში, ვიდრე ცოცხალ იქნება ერთი ქართველი მაინც! ამავ გრძობის ზიარნი არიან ყველა წყვრნი «**ძიეკაზის**» რედაქციისა, რომელთაც მთხოვეს გამოგიცხადოთ მათი თანამოზიარება ამ საერთო მწუხარებაში.

ქატერინე ზაბაშვილისაგან (სურამილამ): «მოზიარე ვარ შენის დიდის მწუხარებისა ძვირფასის კაცის მიცვალების გამო. არა თუ მარტო შენთვის, არამედ ყოველის გონიერის ქართველისათვის ფრიად სამწუხაროა მბ დანაკლისი».

მლისაბედ შახბევისაგან (ახალ-ცხინდამ): «დიდად შემაწუხა ძვირფასის მოღვაწის—სერგეის გარდაცვალებამ. თქვენს მწუხარებას განიზიარებს მთელი საქართველო. შარამი თქვენი არის ჩვენი საზოგადო ვარამი».

ილია შავჭავჭავაძისაგან: (მცხეთილამ) «გარდაცვით მეუღლეს, დებს და ძმებს განსვენებულისას ჩემი გულწრფელი თანამოზიარობა მათის მწუ-

რედაქტორს აწევს და ორიოდ სიტყვით გაუცნობთ მკითხველებს მხოლოდ იმ გარემოებას, რა გარემოების წყალობითაც სერგეი მესხმა შესძლო ამოდენა ხანს ამ სიმძიმე ტვირთის ზიდვა. სერგეი მესხს არა ჰქონდა შეძლება, არამცთუ ლიტერატურული შრომისათვის ფასი მიეცა ვისთვისმე, ან მუდმივი თანამშრომელი ჰყოლოდა,—გაზეთის შემოსავალი თითონ გაზეთსაც არა ჰყოფნიდა; წლითი წლობამდე გაზეთი ვალით გამოდიოდა და მომავლის წლის შემოსავლით უნდა დაეფარა წრეულს და შარშან აღებული ვალი. ამ გაზეთის შინაურულ საქმეს იმიტომ ვაცხადებთ, რომ მკითხველმა დაინახოს, რა ძნელის პირობებით იყო გარ-შემოზღუდული სერგეი მესხი და როგორ შეუძლებელია, რომ ამ გარემოებაში მოჰქმედს პირს არსად შეუფერებელი სიტყვა რამ არ წასცდნოდეს, უწესო რამ არ მოეკმედოს.

სერგეი მესხს არა ჰყავდა არც ერთი მუდმივი თანამშრომელი, მაგრამ მას ჰქონდა ერთი ძვირფასი ღირსება,

ხარებისა. დიდად ვსწუხვარ პატიოსანის მოღვაწის და კეთილის ამხანაგის დაკარგვას; ვსწუხვარ, რომ პირადად დასწრებით ვერ შევიძელი დამემოწმებინა ჩემი პატივისცემა განსვენებულის სახელისა. ზიარ შევიტყე დასაფლავების დრო და ადგილი».

პეტრე შიკაშვილისაგან: (ივანე მესხის სახელობაზე) (თბილისილამ) «გარდაცვით მთელს სახლობას ჩემი უღრმესი მწუხარება ჩვენის ძვირფასის სერგეის გარდაცვალების გამო. დიდად ვსწუხვარ, რომ თქვენთან ერთად ვერ შევიძელი განსვენებულის დატირება მის უღროვო საფლავთან, თბილისის გარეთ ყოფნის გამო».

ღვით მიქელაძისაგან: (სამტრედილამ) «გარდაცვით თქვენს სახლობას ჩემი განუსაზღვრელი მწუხარება ჩემის უკეთესის მეგობრისა და მამულის საუკეთესო შვილის სერგეის გარდაცვალების გამო. სრულმეტი ძალჩობს და ორ-ოვად უბედური ვარ, რომ მათი დაღერა არ შემიძლიან იმ კაცის საფლავზე, რომელიც მე სულითა და გულით მიყვარდა».

ამათ გარდა კიდევ ბევრია სხვა-და-სხვა კუნჭულებილამ მიღებული და უფრო ბევრი კიდევ თან-და-თან თითქმის ყოველ წამობით მოდის განსვენებულის მეუღლის და ძმების სახელობაზე. შევლა ტელეგრაფები პირუთვნელის სამძიმრებით არის საყვე-

ახალი ამბები.

შალაქში რაღაც უცხარის აუღ-მყოფობის ხმა დადის; ამბობენ ოთხი გახლა უცრად აუღ და ერთი მათგანი კიდევ მოკვდა. ძველავ ამისთანა ხილის სიმრავლეში უცრად აუღ-გახლამას არავინ ყურადღებას არ მიაქცევდა, მაგრამ ეხლა, რაკი

რომლითაც საუკეთესო თანამშრომლების გულს იზიდავდა: ის იყო კაცი თავიზიანი და თან პირში მთქმელი; უსიამოვნო ამბავს ისე თავიზიანად გეტყობდათ, რომ წინააღმდეგობას ვეღარ აკადრებდით და თითქმის სიხარულით ემორჩილებოდით იმის სიტყვას. მა ღირსება იმ ადგილზედ, რა ადგილიც ეჭირა სერგეი მესხს, დიდი ღირსებაა და ამითი უნდა აიხსნებოდეს ის საერთო სიმპატია, რომელსაც ჩვენის ლიტერატურის მოღვაწენი გრძობდენ სერგეი მესხისადმი. ამით აიხსნება, რომ ყველა ჩვენის ლიტერატურის თვალ-საჩინო პირთ უშრომნიათ სერგეი მესხისთან და უსასყიდლოდ შეუწირავთ საზოგადოებისათვის თავიანთ კალმის ნაწარმოები.

ზარდა იმ საუკუნო მადლობისა, რომელიც ჩვენის გაზეთის დამარსებელს ეკუთვნის, სერგეი მესხის სახელს, მის სიმპატიურს ბუნებას უნდა ვუმაღლიდეთ, რომ დღეს «**ღროება**» მთელის საქართველოს გაზეთად გარდაიქცა; მას უნდა ვუმაღლიდეთ, რომ

სხვა ქვეყნებშილამ ცუდი ხმები იმის, ხალხს ეზინიან—ეს უცეკარი აუღ-მყოფობა გადამდები არ ჩყოსო.

ჩვენ შევიტყეთ, რომ ქალაქის თავის მოვალეობის აღმასრულებელი ბ. პაპოვი მიუწვევია თ. ღონდუკოვ-ძორასკოვს და წინადადება მიუცია, რომ ქალაქის გამგეობამ სასტიკი ყურადღება მიაქციოს ჩვენის ქალაქის სისუფთავეზედ.

ზორის მაზრის უფროსს თავის მაზრის შემოვლის დროს ბევრს სოფელში შეუღდენებია სასოფლო ყრილობა იმ მაწენ პირების გადასასახლებლად, რომელთაც სოფელი ქურდებთ და ავაზაკებთ იცნობს. ჩვენ ნამდვილად შევიტყეთ, რომ ბევრს ამ გვარად სოფლისაგან გამომეტებულს კაცს სიმბირში გადასახლებენ. სხვათა შორის ამ გადასახლებელთა შორის ორი კეთის-ხეველიც ყოფილა, მაგრამ გამოძიებას აღმოუჩნია, რომ ესენი სხვებსავით დამნაშავენი არ არიან და ეს სასტიკი სასჯელი თავილამ ასცდებათ.

ბუშინდელს №-ში, ტელეგრაფებში, შეგვეპარა ერთი კორექტურული შეცდომა. დაბეჭდილია: «**ბურგენიევი ცუდათ შეიქმნა**», უნდა იყოს: «**ბურგენიევი ცუდათ შეიქმნა**».

«ღროების» კორესპონდენცია.

ცუდათ რომ მაინც არ ჩივილის ეს განწირული სულის კვეთება, და გზა უვალი, შენგნით თელილი მოღვაწე ჩვენო მაინც დარჩება.

ღ. აბასთუმანი, 24 ივლისს, დაუწოდებლმა სიკვდილმა წაართვა ჩვენს ქართულს ლიტერატურას ერთი მედროშე. ვინ არ აცნობს ამ მედროშეს—სერგეი მესხს, რომელიც თითქმის წლის აუტანელმა შრომამ მიიყვანა სიკვდილის კარს...

ამ თითქმის ხელოვნურს ნიადგზედ აღმოცენებულმა მცენარემ ღრმად ფესვები გაიდგა და მრავალს ქართველს კაცს დღიურ საქროებად შეექმნა. სერგეი მესხმა მოიზიდა მრავალი უსასყიდლოდ მშრომელი პატიოსანი პირი, რომელთ დახმარებითაც დღეს ჩვენს გაზეთს შეუძლიან რედაქციის კაბინეტილამ ოთხსაუკუთხეს თვალი ეჭიროს და მთელს საქართველოს თავზედ დასცქეროდეს. სერგეი მესხის საქმეა, რომ დღეს ვერავინ ვეღარ იტყვის; «**რა «ღროება**», რის «**ღროება**», ქართულ გაზეთს რა მნიშვნელობა აქვსო!» და თუ იტყვის, პირველი თითონვე იგრძობს თავის სიტყვების უკმეზობას და უმნიშვნელობას.

საჯოს თითონ მკითხველმა, რა უზომო მადლობაც ეკუთვნის მთელის ქართველობისაგან ამ უანგარო მუშას «**ეკლანს გზაზედ სოფლისა**», მისთვის უფრო გაეკლიანებულზედ!

ამ სახელსავე მან დასწავლა უნებურად შ. მამას თავი; მანდა თავისი საყვარელი დროს სსკას და ქქამების რჩევით გადმოვიდა ახასთუმანში ჯანმრთელობის აღსადგენად... ამ თვის 21-ს, როგორც ელვა, მოიფინა ახასთუმანში — სერგეი მესხის სიკვდილის ამბავი, შეიქმნა საერთო მწუხარება მთელს ქართველობაში; ვასაც რა გამოუვიდა და სელიდგან განსვენებულს პატივსაცემად არაფერს ზოგავდა. მეტადვე თავ-განწირული ცდილობდა ახსენების მასწავლის უფროსი, პატივცემული ალექსეი — მესხივე. სანამ გასტუმრებდა განსვენებულს, მოსვენება არ ჰქონია და ხმარობდა უფელ დონის-ძიებას, რომ დიხსუფად პატივი ეტა განსვენებულის სასწავლსათვის.

22-ს, საათის 6-ზე, იყო ხანაშიადა სერგეი მესხის ანა მდიდარ სადგურში. ქართველები ბუკნი დაესწრნენ. თავადმა სიმშიაშიადა.

მართავს შესაფერა გვირგვინი. 23 ს განსვენებული ჩასვენეს ტყვიას გუბიაში, რომელიც ჩადგმული იყო სსკა შავი ხის გუბიაში; გუბია შეამკეს სასწავლსავე გვირგვინებით.

საკვლეპიო წესის აღსრულების შემდეგ გუბია გამოსვენეს გარეთ, სადაც უცდიდა ექსი გვირგვინი, მუსიკა და მრავალი ხალხი; ეს გვირგვინები იყო მორთმული სსკა-და-სსკა პირებისაგან. მუსიკამ დაურა სამკლავიარო ხმა; საღხი დაიძრა იმ გზაზე, რომელიც ორ კერსამდე მოფინილი იყო მწუხარ ხის შტოებითა. ხალხი მრავალი დაესწრა; იყვნენ სამსხივნი. ყველას სასწავლ მწუხარება ისტებოდა.

გზაზე დასვენეს მცხადარი და მღვდელმა ტერ-სტუფანოვმა წარმოსთქა ჩინებული მჭარმეტყველური და გრძობით სასუ სიტყვა. ამ სიტყვამაც ბუკნი ჩამოურკვინა ცრემლები. ტერ-სტუფანოვმა ცხადად და ცრცხლად გამოგვიხატა — თუკინ და რა იყო სერგეი მესხი ქართველებისათვის. სიტყვას შემდეგ ყველამ გულითადა მადლობა გამოუცხადეს მას.

უკანასკნელ გამოსაღების დროს სთქვეს სიტყვები: — „კაღოუბნელმა და ზაურელმა, ცხადარი დასვენეს ქატიონზე და წაიღეს ზეკარისკენ. ქატიონებით და ცხენებით ბუკნი ხალხი გაჭყა. გზაზე ორგან დაუნდნენ ამქარელი ფარულეები, მართვეს ცრცხლად ყვავილის გვირგვინები და წარმოსთქვეს თავანთი სიტყვები.

ასე — სამუდამოდ გაისტუმრეთ ჩვენი დაუვიწყარი მშრომელი. გასტუმრებთ თქვენც, მისნო მოძმენი იმერსა, და ხასხუ, რომ სიკვდილის შემდეგ მან არაფერი დასტოვა კეთილის სსენების მეტი; გვრავინ გვრ იტყვის. ზი ეს სიმდიდრე, ეს შენობა, ეს მამული სერგეი მესხის სახლ.

მაგრამ ჰოი გვირგვინი, ნუ შეშფოთდებით, თქვენ სახსოვარი გაქვთ თვით განგებით: რაც ერთხელ ცხოვლად სულის დაჩნდების, საშვილის-შვილიად გარდაიცვინის.

„მამკაზს“ სპამნადა.

ჩვენი გაზეთისათვის ყურ-მოყრუებული „მამკაზი“ ზოგიერთ შემთხვევაში ძალიან ყურ-მანვილი გამოდგა,

ისე ყურ-მანვილი, რომ ზოგი უბრალო ამბებიც კი ორჯერ ესმის და თავის მკითხველების ჭკუის სასწავლებლად ორჯერ ჰბეჭდავს. მოხსენით, საქმე როგორ არის:

თბილისში ყოველ-დღე მოდის ტელეგრაფები ჩრდილოეთის სააგენტოსი, რომელსაც მეორე დღეს აქაურ გაზეთებში ჰკითხულობთ, სხვათა შორის „მამკაზშიაც“. მსვე ტელეგრაფები უფრო ვრცლად, ზოგიერთები სიტყვა-სიტყვით, რუსულს გაზეთებშიაც იბეჭდებო. მოვა თუ არა რუსული გაზეთები თბილისში, გაილესება ხოლმე მაკრატელი „მამკაზის“ რედაქციაში, ამოიჭრება ეს ტელეგრაფები და მოექცევა „მამკაზის“ ერთად-ერთს პოლიტიკურს განყოფილებაში, რომელსაც ჰქვიათ „გაზეთების ტელეგრაფები“, ასე რომ „მამკაზის“ მკითხველები სიამოვნებენ იმავე ამბების წაკითხვით, რომელიც მათ ხუთი-ექვსის დღის წინად წაუკითხავთ.

იქნება, არ დაიჯიროთ? არც მე მოგთხოვთ, ლიტონს სიტყვაზედ მენდეთ-მეთქი, მაგრამ აი საბუთებიც:

„მამკაზის“ 151 №-ში, ტელეგრაფი მაშინ სწერია:

«Въ Гезѣ, предмѣстнн Капра, умерло отъ холеры пять человѣкъ; предмѣстны оцѣвлено кордовомъ».

იმავე „მამკაზის“ 155 №-ში (განყოფილებაში: телеграммы газетъ):

«Въ пригородѣ Капра, Гизехѣ, было пять случаевъ холеры, вслѣдствіе чего Гизехѣ оцѣвлено санитарнымъ бордономъ.»

160 №-ში (ტელეგრაფებში):

«Императоръ Вилгельмъ принималъ австрійскаго министра Кальноки и пожаловалъ ему орденъ Чернаго Орла.»

164 №-ში («გაზეთების ტელეგრაფებში»):

«Императоръ Вилгельмъ принималъ вчера графа Кальноки и пригласилъ его къ столу. Послѣ обѣда императоръ пожаловалъ Кальноки знакъ ордена Чернаго Орла.» (სადილზედ, ღვთის წინაშე, აქაურ ცეფერამებში არა იყო-რა).

161 №-ში (ტელეგრაფებში):

Нижній Новгородъ. Сегодня послѣ молебствія, подняты торговые флаги. Парижъ. Палата ассигновала 50,000 франковъ на отправку въ Египетъ санитарной комисіи».

165 №-ში («გაზეთების ტელეგრაფებში»):

«Нижній Новгородъ. Сегодня подняты ярмарочные флаги съ обычно торжественностью... Парижъ. Палата разрѣшила кредитъ въ 50,000 франковъ на посылку санитарной комисіи въ Египетъ».

მაქვთ კიდევ, რომ ხოლერაზედ ამბების გამეორება მკითხველების გასაფრთხილებლად, ურიგო არ არის, — ეს ძალნაკისათვის ორდენის მიცემა, ან «მაკარის იარაღებზედ» ფლაგების ამეება ვისთვის რა საჭიროა, რომ „მამკაზს“ ორჯერ ჩაუბეჭდია? დალოცვილს რედაქციას, თუ კი თავის გაზეთშივე დაბეჭდილის გადაბეჭდვა უნდა, ის არა სჯობს ძალნაკისა და შაჭების ორდენებს თავი დაანებოს და ყოველ-დღე ბეჭდოს იმ ორდენების სია, რომელთაც ჩვენი ჩინოვნიკები მიიღებენ ხოლმე; ამით

თავის მკითხველებს გულს მანც მოიგებს; თორემ სად ძალნაკი, სად შაჭე და სად ჩვენი «სტოლ-ნაილ-ნიკები»!

ხუმრობა იქით იყოს და ეს ამტკიცებს, რომ „მამკაზის“ რედაქციას ან ძალიან ცუდი წარმოდგენა უნდა ჰქონდეს თავის მკითხველების მენსიერებისა, ან თითონ უნდა ავადმყოფობდეს იმ ახლად აღმოჩენილის ავადმყოფობით, რომელსაც მეცნიერებმა მენსიერების ავადმყოფობა დაარქვეს.

რუსეთი

— მარაშვის ახალ გენერალ-გუბერნატორს გენერალი - ადიუტანტს გურკოლს მარაშვაში მისვლის უმაღლეს სიტყვა უთქვამს იქაურ გენერლებსა და აფიცრებისათვის: «რუსეთი, უთქვამს მას სხვათა შორის, ამჟამად ვისლამდე გადაქმულია და ისე დიდია, რომ ახლის ქვეყნების შემატება აღარ ეჭირება; მაგრამ იმ მიწილამ, რომელიც მას ეკუთვნის, ერთს მტკაველსაც არავის დაუთმობს. ჩვენ მეზობლად კარგად განწყობილი და მეომარი ხალხი გვყავს და თუ პოლიტიკა ისე მოტრიალდება, რომ დიდს რუსეთის სახელმწიფოს ერთობას რაიმე შიში ექნება, — მე ამით ის არ მინდა ვთქვა, მითამ ამისთანა ამბავს მოველოდე — მაშინ ჩვენ მზათა ვართ, ჩვენი სისხლი დაეღვაროთ და სიცოცხლე შევიწიროთ რუსეთის ხელუხლებლობისათვის; ჩვენ უნდა ჩვენი ძეღვებით დაეფაროთ ჩვენი ქვეყანა, ვიდრე მის მცირედსაც ამის ნაწილს სხვას დაეუთმობდეთ. ჩვენ იმისთანა ქვეყანაში ვართ, რომლის პატივისცემაც ჩვენ უნდა შევიძინოთ და შევიძინოთ კიდევ, თუ, კეთილ - სინიღისიერად ავასრულებთ ჩვენს სამხედრო მოვალეობას, ზდილობით მოვიქცევით და ყოველთვის პატიოსნები ვიქნებით, როგორც ჩვენს კერძო ცხოვრებაში, ჩვენს შორის, ისე ამ ქვეყნის მცხოვრებლებთან. მს ჩემი უგულითადესი სურვილია და სასტიკი ყურადღება მექნება, რომ ეს სურვილი სახეში მიღებული იყოს».

მენერალ - გუბერნატორს რომ მარაშველი პროფესორები წარუდგინეს, ეთქვა:

ახალგაზღობის გაწერონაში პედაგოგიურ საშუალებებს გარდა სხვას ნუწრას იხმართ და კეთილის ქვეშევრდომობის გრძობა ჩაუწერავთ. ამის მეტს მთავრობა თქვენგან არაფერს ითხოვს».

— რუსის გამოჩენილი პროფესორი ვაგნერი ერთს თავის წერილში სწერს შემდეგს შესახებ უნივერსიტეტებისა: «აწინ დელს დროს ახლანდელი უნივერსიტეტი, როგორც რუსეთში, აგრეთვე ყველგან ევროპაშიც, წარმოგვიდგენს ოთხის ერთმანეთთან შეკავშირებულის სპეციალურ სკოლის შეერთებას ერთს შენობაში. იქილამ განმოდინა: იურისტები, ფილოლოგები,

ბუნების მეციებელნი. მატემატიკოსები და ექიმები — ერთის სიტყვით — ოგი ზრდის სპეციალისტებს და ახალ-კაცებს უნივერსალურის, საზოგადო კაცობრიულის განათლებით. იგი არ აკმაყოფილებს თვით უსაჭიროეს კაცის განების მოთხოვნილებას».

«უნივერსიტეტის ყმაწვილ-კაცობა ყოველთვის სიამოვნებით ისმენს ფილოსოფიის, ენციკლოპედიის, კანონთმცოდინარობის, პოლიტიკურ ეკონომიას, პსიხოლოგიას და სხ. კურსებს; აუდიტორიები საესეა ყოველთვის ამ ყმაწვილ კაცებით მაშინ, როდესაც საზოგადო მიმოხილვაზეა ლაპარაკი. იგი ყოველთვის ეძიებს აზრსა და მასალას თავის საზოგადო შეხედულობისათვის, ერთის სიტყვით იგი ეძიებს საზოგადო, უნივერსალურს ფილოსოფიურს განათლებას და ამ განათლებას არ აძლევს მას უნივერსიტეტი. მან თვითონ უნდა გამოსჩხრიკოს იგი ზოგი უნივერსიტეტის ლექციებადამ, ზოგიც გარეშე, ხხვა-და-სხვა წიგნებილამ და ყურნალურის წერილებილამ».

«ამ დასკვნამდის მე ერთბაშად და თეორიულად არ მივსულვარ. იგი შევიძუშავე ჩემის ოც-და-ათის წლის უნივერსიტეტში შრომის დროს და შემოძლიან კიდევ მოვიყვანო აქ ამის მრავალი დასამტკიცებელი საბუთები, მაგრამ საჭიროდ არ ვხედავ».

შემდეგ სწერს ვაგნერი, რომ ჩვენს განათლებაში პირველი ადგილი ემპირიზმსა და რუტინას უჭირავსო და განსაკუთრებით გემნაზიებში მისის საქმე ცუდათაო. ვაგნერი განაგრძობს: «პირველად, უნდა მიემართოს უნივერსიტეტის კურსს უკანასკნელი მერვე წელიწადი გემნაზიის კურსისა — ის წელიწადი, რომელსაც სრულდებით არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს; მეორედ, უნივერსიტეტის კურსის დრო უნდა შემცირდეს ორ წლამდის. ნამდვილი უნივერსიტეტის განათლება უნდა განცალკევდეს ერთის მხრივ გემნაზიურის და მეორეს მხრივ სპეციალურის განათლებილამ. შემეტესი ნაწილი, ესრედ წოდებულ, ჭაკულტეტების საგნებისა, უნდა გადატანილ იქმნენ სპეციალურს კურსებში, რომელნიც დაიჭერენ მათს ნამდვილს ადგილს, ე. ი. შეიქმნებიან ისეთ სპეციალურ სკოლებად, როგორებიც არის, მაგ., კანონთმცოდინარობის სკოლა, ისტორიული-ფოლოლოგიური, ლაზარეის და ტენონოლოგიური ინსტიტუტები. ნამდვილი უნივერსიტეტის კურსი თავისუფალი უნდა იქმნას იმ მასალილამ, რომელიც იმას არ ეკუთვნის და რომელიც მას ავიწროებს; უნივერსიტეტის განათლება, უწინარეს ყოველისა, უნდა იყოს ჰუმანიური, საზოგადო კაცობრიული, უნივერსალური, ენციკლოპედიური. მასში უნდა საფუძველსავეთ იყოს ფილოსოფიის ისტორია, ანტროპოლოგია, პსიხოლოგია, ასტროფიზიკის საზოგადო კურსი, გეოლოგია და პალიონტოლოგია, საზოგადო ფიზიოლოგია და მცენარეთა მორფოლოგია, საზოგადო ზოოლოგია და ემბრიოლოგია, მოკ-

